

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بررسی پوشش مردم بو شهر

و تطبیق آن با کشور عمان

مؤلف: سیده سمیرا بهزادی

سرشناسه	: بهزادی، سیده سمیرا، ۱۳۵۶-
عنوان و نام پدیدآور	: بررسی پوشش مردم بوشهر و تطبیق آن با کشور عمان / مولف سیده سمیرا بهزادی.
مشخصات نشر	: تهران: آرمان پژوهان، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	: ۱۱۶ص.: مصور؛ ۲۱/۵×۱۴/۵ س.م.
شابک	: 978-622-99086-9-3
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه: ص. [۱۰۱] - ۱۰۴؛ همچنین به صورت زیرنویس.
موضوع	: پوشاک-- ایران -- بوشهر (استان)
موضوع	: -- Iran -- Bushehr (Province) Clothing and dress
موضوع	: پوشاک-- عمان
موضوع	: Clothing and dress-- Oman
رده بندی کنگره	: GT ۱۴۲۰/ب۹ب۴ ۱۳۹۸
رده بندی دیویی	: ۳۹۱/۰۰۹۵۵۶۴
شماره کتابشناسی ملی	: ۵۵۷۶۵۱۷

انتشارات آرمان پژوهان

بررسی پوشش مردم بوشهر و تطبیق آن با کشور عمان
 مؤلف: سیده سمیرا بهزادی
 انتشارات: آرمان پژوهان
 طراح جلد: مهتاب کبیری رهنی
 چاپ دوم: ۱۴۰۰
 قیمت: ۴۵۰۰۰ تومان
 تیراژ: ۱۰۰ نسخه
 شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۹۰۸۶-۹-۳

کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر برای انتشارات آرمان پژوهان محفوظ است.

نشانی: تهران، میدان انقلاب، ضلع جنوب شرقی، پلاک ۱۷ (ساختمان مترجمان)،

طبقه سوم، واحد ۵.

(۱۰ خط ویژه) ۰۲۱-۶۶۴۹۷۶۰۲

فہرست مطالب

۱۱.....	پیشگفتار.....
۱۵.....	مقدمہ.....
۲۱.....	فصل اول / تاریخچہ پوشاک.....
۲۱.....	سیرتحوّل پوشاک.....
۲۳.....	واژہ پوشش و لباس.....
۲۵.....	پوشاک.....
۲۵.....	عوامل تأثیرگذار در پوشاک هر منطقه.....
۲۶.....	مذہب.....
۲۶.....	عوامل طبیعی.....
۲۷.....	نوع معیشت و اقتصاد.....
۲۸.....	منزلت اجتماعی.....
۲۹.....	تاریخ استان بوشہر.....

۳۳	پوشاک مردم استان بوشهر.....
۳۳	لباس مردم بوشهر بدون عنوان دوره خاص تاریخی
۳۳	پوشاک مردم دشتستان
۳۴	پوشاک مردم جزیره شیف
۳۵	پوشاک مردم کنگان، طاهری و عسلویه.....
۳۵	پوشاک مردم تنگستان و دشتی
۳۶	بوشریکی از شهرهای عمان است
۳۷	لَنگُوتِه
۳۹	فصل دوم / سیر تاریخی پوشاک در استان بوشهر.....
۳۹	پوشاک مردم در ایران باستان
۴۰	دوران کهن و ایلامی
۴۱	ماد
۴۳	هخامنشیان
۴۶	پارتها (اشکانیان) و ساسانیان
۴۸	پوشاک دوره اسلامی ایرانیان
۴۸	قرون اولیه
۵۰	قرن چهارم
۵۰	بویهیان و زیاریان
۵۰	تن پوش علما، فقها، صوفیان و شعرا

۵۱	قرون پنجم و ششم
۵۱	غزنویان، سلجوقیان و خوارزمشاهیان
۵۲	قرون هفتم و هشتم و نهم
۵۲	ایلخانان، تیموریان و صفویان
۵۳	قرن دهم
۵۵	قرن یازدهم
۵۵	افشاریه و زندیه
۵۸	قرون دوازدهم و سیزدهم
۵۸	قاجاریه
۵۹	مردان
۶۰	زنان
۶۳	فصل سوم / پوشش مردم استان بوشهر از نگاه سفرنامه نویسان
۶۳	پیترو دلاواله
۶۴	برادران شرلی
۶۶	سانسون
۶۶	تاورنیه
۶۷	پوشش اکثر ایرانیان از نظر تاورنیه
۶۷	مجله کاری
۶۹	کارستن نیبور

۷۱	جیمز موریه
۷۲	دروویل گاسپار
۷۴	گوبینیو
۷۵	جیمز بیلی فریزر
۷۶	مادام دیولافوا
۷۷	بابن وهوسه
۷۷	پوشش مردم دیلم وگناوه از نگاه بابن وهوسه
۷۸	پوشش مردم شبانکاره
۷۸	یوشیدا ماساهارو
۷۹	دکترویلز
۸۳	لیدی شیل
۸۳	پولاک
۸۴	برادلی برت
۸۵	خانم کلارا کولیور رایس
۸۸	سفرنامه نویسان ایرانی
۸۸	حمدالله مستوفی
۸۹	ابن حوقل
۹۱	فصل چهارم / پوشش مردم کشور عمان
۹۱	پوشش مردم عمان

فهرست مطالب / ٩

٩٤.....	لباس زنان عمانی
٩٧.....	لباس مردان عمانی
١٠١.....	منابع و مؤاخذ
١٠٥.....	تغطيه اهل بوشهرالتكليف مع عمان
١١١.....	Covering the people of Bushehr with adaptation to the Oman

پیشگفتار

خوبان جهان به جامه نیکوگردند
آن خوب تویی که جامه زیبا ارتوست

انسان از دورانی آگاهانه و با ابزارهای طبیعی و ابتدایی به کار پرداخت،
جامه نخستین بشری را پی ریخت و در راهی گام نهاد که او را از زندگی
حیوانی جدا می ساخت، به شکار حیوانات پرداخت، از گوشت آنها
خوراک و از پوستشان پوشاک تهیه کرد.

تمدنهای بزرگ باستان، در سرزمینهای حاصلخیز و گرمسیر هندی و
کرانه های فرات و نیل که دارای شرایط مساعدی چون وجود جنگلها،
رودخانه ها و آب و هوای خوب و مناسب بود پدید آمد. از این رو عجیب
است اگر در این تصور بمانیم که انگیزه ابتدایی انسان برای لباس پوشیدن
تنها محافظت از سرما و گرما بوده است، بلکه باید جویای علل دیگری
شویم که نقشی تعیین کننده داشته اند.

انسان اولیه از ماهیت پدیده های طبیعی که بقای او به آنها وابسته بود
شناختی نداشت. بنابراین آنها را با نیروی فراطبیعی و جادویی مربوط

دانست، به آنها ایمان آورد و برخی از آنان را مورد پرستش قرار داد. این پرستش در قالب مراسم و آئینهای ویژه‌ای به اجرا درآمد، انسان صورتک بر چهره گذاشت و پوششی شبیه جانوران بر تن کرد تا از این راه بتواند روح آنها را تسخیر کند، یا با آنها ارتباط معنوی برقرار سازد و برای موفقیت در شکار یا پیروزی در جنگ، از آنان یاری می‌طلبد.

پوشاک بر مبنای تفکرات و نیازهای اقلیمی، مادی و معنوی اقوام به وجود آمد و آئینه تمام‌نمایی از تاریخ زندگی بشر شد و در طی قرون و اعصار، در سرزمینهای گوناگون شکل گرفت و تحول یافت. نظم و هم‌آهنگی پوشاک دوران باستان در قرون وسطی جای خود را به شکل ظاهری شکوهمند داد. در عهد رنسانس پرزرق و برق شد و صورتی تجملی پیدا کرد و سپس در عصر نوین شکلی نامشخص و رمزگونه به خود گرفت.

اما لباس که بازتابی است از توان اقتصادی، نگرش سیاسی، قابلیت‌های فرهنگی و اجتماعی، باورهای مذهبی و فلسفی در روند تکامل خود، زیر نفوذ و سیطره نظام نقشه‌دار سرمایه‌قرار گرفت، و ما را به طور صحیح‌تری با اوضاع اقتصادی و اجتماعی یک جامعه آشنا کرد، زیرا که اغلب، واقعی‌ترین تصویر از آن محسوب می‌شود و در به دست آوردن خط مشی اصلی زندگی روزمره مردم هر دوره خواهد بود.

اطلاعات ما در مورد پوشش ایرانیان الی الخصوص بین اقوام مختلف در دوران مختلف با نگرش‌های سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و... دچار کمبودهای بسیاری است. که البته باستان‌شناسان، تاریخ‌نویسان و سایر محققان راجع آن صحبت‌های مختصری کرده‌اند، و تا به حال، پوشاک

ایران باستان و اوایل دوره اسلامی به ندرت مورد مذاقه قرار گرفته است، که این امر برای پژوهشگران این حوزه، کاری است بسیار مشکل. زیرا در بررسی پوشاک دوران باستان می‌بایست تحقیقات مکمل و کاملتری همچون بررسی نقوش برجسته، اشیاء کنده کاری شده، حجاریها، نقاشی، مجسمه‌ها، جامها، مسکوکات، مهرها یا متون قدیمی یاری جست. از طریق همین نشانه‌ها، هر شیء هنری را که به نمونه نخستین لباس مخصوص هر دوره معین نزدیک است، کشف کرد. که بیشترین مدل در کتابخانه‌ها، مجموعه‌های خصوصی یا موزه‌ها بصورت پراکنده موجود است. البته بسیاری از این آثار باستانی به دلایل تاریخی، جنگها، بلایای طبیعی و... مفقود شده‌اند. مثل آتش سوزی تخت جمشید که در آن پارچه‌ها و لباس‌های عهد باستان و کتب و نوشته‌هایی که بر پوست آهو بود و بسیاری گرانبها بودند از بین رفتند و یا خلیفه دوم، عمر، در زمان خلافتش دستور داد تمام نوشته‌ها و آثار دوران ساسانی باید از بین برود.

اما با تلاش بعضی پژوهشگران و مورخان، اطلاعاتی از کتب و نوشته‌های مورخان پیش از اسلام مثل هرودوت، گزنفون و... و آثار مربوط به آن دوران بدست آمد، که نتیجه آن مختصر آثاری است در مورد پوشاک پادشاهان و مردم ایران آن دوره.

باشد که دوستانی که این کتاب را مطالعه می‌کنند، بخاطر کمبودها و نواقص ما را ببخشند، کمبودها و نواقصی که سالهاست وجود دارند و تا کنون رفع نشدند. هدف آشنا کردن مردم با پوشش و لباس مردم اقوام، خاص مردم بوشهر و کشورهای خلیج فارس (عمان) است، که با وجود

قرابت و نزدیکی فرهنگی بین آنها تا کنون بطور مبسوط به آن پرداخته نشده، مؤلف با وجود سختیهای فراوان سعی در جمع‌آوری مطالب پراکنده در این حوزه که بصورت مختصر در پاره‌ای از کتب وجود داشت، کرده است، باشد که این اثر مقبول نظر خوانندگان عزیز قرار گیرد.

سیده سمیرا بهزادی

تهران / بهار ۹۸

مقدمه

فرهنگ ایرانی از جمله فرهنگهایی است که همواره در خود تنوع بسیار زیادی را در خصوص پوشاک گروههای مختلف اجتماعی پذیرفته است. این گوناگونی و تنوع نه فقط در گروههای قومی یا مذهبی بلکه در میان طبقات متعدد اجتماعی برحسب جایگاه اقتصادی، سیاسی، جنسیتی و کارکردی خود در طی زمان به وفور دیده شده است.

با وجود چنین بستری گسترده و در عین حال بکر برای انجام مطالعات اجتماعی، سیاسی و تاریخی، هنوز طرحهای عمیق و جدی تحقیقی در خصوص پوشاک ایرانیان، نادر است و تعداد مقالات و کتابهای تألیف شده در این زمینه بسیار اندک است.

از ویژگیهای مطالعه پوشاک، ضرورت نگرشی چند بعدی از زوایای علوم گوناگون به آن است. علمی چون جامعه‌شناسی، انسان‌شناسی، زیباشناسی، تاریخ، تاریخ هنر و... حتی نشانه‌شناسی و زبان‌شناسی، شاید همین گستردگی در کنار معضل کمبود منابع به ویژه در تحقیقات تاریخی، علت اصلی کمبود مطالعات علمی بر روی پوشاک بوده است.

آگاهی ما درباره پوشاک قبل از اسلام و آن برای مردم آنچنان روشن نیست و خاطره‌ای فراموش شده می‌ماند، تنها آگاهی ما، همیشه از

پوشاک مردم مراکز سیاست و پادشاهان و سلسله‌ها بوده است. و اما دو گروه از بیگانگان، درکشف و شناساندن تاریخ و فرهنگ کشورمان به جهان، حق بزرگی به گردن ما دارند، یکی جهانگردان و سفیرانی که سفرنامه‌های با ارزشی از خود به یادگار گذاشته‌اند و دیگر خاورشناسانی که خدمات گرانبهایی در روشن ساختن تاریخ و تمدن ایران کرده‌اند. در میان گروه اول باید از سفرنامه‌های اروپائیان، مانند مارکوپولو در قرن سیزدهم، ابن بطوطه در قرن چهاردهم، کلاویخو و سفرای ونیزی در قرن پانزدهم، آلساندری و گوده‌آ در قرن شانزدهم، دلاواله، تاورنیه و شاردن در قرن هفدهم، اوتروهانوی در قرن هجدهم، گوینو، کرزن و دیگران در قرن نوزدهم نام برد که هر یک اوضاع سیاسی و اجتماعی ایران را در ادوار مختلف با دقت، موشکافی، بررسی کرده و نشان داده‌اند، همچنین سفرنامه‌نویستان ایرانی چون ابن حوقل، استخری و... تا حدی به اوضاع سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و... ایران طی آن دوران پرداخته‌اند. در میان گروه دوم کسانی چون راولنسون اگر خطوط میخی را کشف نمی‌کرد، شاید هنوز تاریخ کشور ما بر اساس اساطیر پیشدادیان و کیانیان قرار داشت و ادوارد براون که تحولی در تاریخ ادبیات ایران بوجود آورد و ایران دوستانی چون پرفسور پوپ، هانری ماسه، ماسینیون، گیریشمن و غیره در روشن کردن زوایای تاریخ، تمدن و ادبیات و فرهنگ ایران که غیر قابل انکار نیست.

از آنجا که در بیشتر کتابهای تاریخ، کمتر به نکات ریز زندگی مردم و بیشتر به رویدادهای تاریخی پرداخته شده، این سؤال مطرح می‌شود که

چگونه می‌توان این جای خالی را پرکرد؟

بدینسان با گذشت زمان، آنچه که از تاریخ مردم در کتابهای تاریخ ثبت شده، محدود به رویدادهای سیاسی بوده است. اما سفرنامه‌ها همچون گنجینه‌ای سرشار از تاریخ زندگانی مردم می‌باشند که در آنها می‌توان دربارهٔ بیشتر مسائل اجتماعی مردم، از نوع پوشاک، خوراک، استحمام، ازدواج و طلاق گرفته تا مسائل ریز مذهبی و سیاسی اقتصادی و غیره، آگاهیهای فوق‌العاده سودمندی به دست آورد. اما تنها عاملی که استفاده بهینه از سفرنامه‌ها را با کندی توأم ساخته، پراکندگی مسائل مختلف در آنهاست. یکی از شهرهایی که اکثر سفرنامه نویسان از آن یاد می‌کنند، بندر بوشهر است. بندر بوشهر، نقطهٔ آغاز و پایان سفر در جاده‌های کاروان، و از خط ساحلی به نقاط مرتفع ایران یعنی شیراز، اصفهان و بالأخره تهران است. فاصلهٔ بوشهر به این نقاط کوتاه‌تر از بندر بزرگ‌تر یعنی بندر عباس واقع در دماغهٔ هرمزولی در عوض سخت‌تر است. نوار ساحلی توسط کوههایی با شیب عمود به ارتفاع ۲۰۰۰ متر و جلوتر که می‌روید تا ۴۰۰۰ متر مثل پرچینی دور ساحل کشیده شده که از مناطق جدا شده است و برای دسترسی به آنجا، بایستی از گذرگاههای سخت متعددی عبور کرد.

بوشهر یکی از مناطق غنی، با فرهنگ و دارای پیشینه تاریخی، فرهنگی، ادبی و هنری درخشان ایران زمین است. در این مرزبوم کسانی ظهور کرده‌اند که گاه مسیر تاریخ ایران را رقم زده‌اند. این استان به لحاظ هنری و ادبی و فرهنگی دارای چنان ذخائر باورنکردنی است که حتی کسانی که سالهاست در آن زندگی می‌کنند، وقتی با عظمت و ابهت آن

روبرو می‌گردند دچار شگفتی و تعجب می‌شوند، با وجود مطالعات و تک نگاریهای متعددی که در عرصه‌های مختلف تاریخی، فرهنگی، هنری و رجال‌شناسی استان بوشهر طی دو دهه اخیر انجام شده، هنوز مجموعه‌ای که این بخش از ایران زمین را بطور کامل و همه جانبه به اهل فن یا علاقمندان بشناساند، پدید نیامده است.

در واقع خیلی از سفرنامه نویسان ضمن دیدار و مطالعه پیرامون بنادر خلیج فارس به ندرت به بوشهر اشاره می‌کنند.

اینکه تعداد کمی از سفرنامه نویسانی که به ایران آمدند از بوشهر دیدن کردن و به آن اشاره دارند کسانی مانند «خانم دیولافوا، پولاک، نیبور، جیمز موریه، یوشیدا ماساهارا، دروویل گاسپارا و...» و یا اگر هم به این شهر آمدند از آن بعنوان یک شهر گرم یا یک دهکده ماهیگیری کم اهمیت که در آن تعداد کمی داد و ستد محلی انجام می‌گرفته است. مثلاً تاورنیه در گفتگو پیرامون بنادر خلیج فارس حتی به نام بوشهر هم اشاره نکرده، هر چند نام ریشهر را ثبت کرده است یا دیگر سفرنامه نویسان.

سفرنامه نویسان ایرانی مانند «ابن حوقل، حمدالله مستوفی، یاقوت حموی، یعقوبی و...» در کتابهایشان به ندرت از بندر بوشهر نام می‌برند، فقط بصورت گذرا از بنداری مثل سیراف یا مهربان و شاید اشاره وار ریشهر یاد می‌کنند. و همین مسأله باعث سختی کار نویسندگان و پژوهشگرانی است که می‌خواهند در این زمینه فعالیت داشته باشند.

خیلی از خاندانهای بزرگ بوشهر مهاجران کشورهای عربی مخصوصاً عمان بوده‌اند، که با خود پوشش و فرهنگ عربی را آورده و با فرهنگ

بوشهری آمیخته شدند، که بعدها زندگی و فرهنگ آنها مورد توجه بعضی از مورخین و سفرنامه‌نویسان اروپایی قرار گرفت، و تا حدی از دل آن سفرنامه‌ها می‌شود با تاریخ، جغرافیا، فرهنگ و آداب و رسوم مردم بوشهر و کشورهای خلیج فارس اطلاعاتی هرچند کم به دست آورد. تطبیق و نزدیکی پوشش و فرهنگ مردم بوشهر و کشورهای خلیج فارس (عمان) از مباحث مهم و مورد مطالعه است که بصورت مختصر در این کتاب با آن آشنا می‌شوید.